

Durmuş Hocaođlu

“Yavaş Devrim” ve Köylülerin Rolü

Zaman., 05 Ağustos 1997, Salı., s.02 [“Görüşler” sayfası]

Durmuş Hocaođlu, *Zaman* Yazıları Sıra No: 06

Atıf:

- Hocaođlu, Durmuş., ““Yavaş Devrim” ve Köylülerin Rolü”., *Zaman.*, 05.08.1997, Salı., s.02

Zaman gazetesinde 12 temmuz tarihinde yayınlanan “**Köy ve Sosyal Hareketlilik**” başlıklı yazımızda, genel olarak, Köy’e ve sosyal değişmelerdeki rolüne kısaca temas etmiş, yazının son paragrafında daha öznel bir alana girmiştik. Burada, özet olarak, şunları söylemiştik: Genel olarak denebilir ki, Köylüler sosyal değişmelerde aktif değil pasiftir. Her büyük sosyal değişimin başlangıcı şehirler, bitişi ise köylüdür. Köylüler, adetâ bir gövdedeki parmak-uçları gibidir; kanın, en geç parmak uçlarına ulaşması gibi, sosyal değişmeler de en geç Köy’e ulaşır. Bütün büyük toplumsal değişim ve dönüşümler, yani “Devrimler” merkez olan Şehir’den başlar, sonra dalga-dalga köye ulaşır. Ancak, Köy’e ulaşan bu devrim, devrim dalgasının son katarı olup ‘genliği’ düşmüş, virtüöz yanı yok olmuştur. Köy’e gelen bu dalganın Şehir ile irtibatı kopacak olursa, hayat damarı da kopar ve artık o, bir tutucu (muhafazakâr değil) gelenek halini alarak kemikleşir.

Köy’e yerleşen, kemikleşen, yani köylüleşen bir sosyal oluşum, zamanla, yine Şehir’den başlayan bir başka yeni sosyal hareketlenme tarafından yerinden oynatılır. Bu, “eskinin geri çekilmesi”dir. Bu geri çekilme işleminde bu prosedür ters çalışmaya başlar. Şehir’de hayat alanı kalmamış veya çok daralmış olan bir olgunun hayat alanı artık sadece Köy ise, bu bir “ilticâ”dır; Eski’nin Köy’e ilticâsı! Köy, Şehir’de hayat alanı kalmamış olan “eski” için bir “son sığınak”tır. Köy’e sığınan bir sosyal vakıa ise, artık “bitme” noktasına gelmiş kabul edilebilir. Köy, toplumu yerinden oynatan hareketler karşısında başka yerlerdeki bütün direnme gücünü kaybeden var-oluş tarzları, ideolojiler ve inançlar için son savunma savunma hattı ve direnme noktasıdır.

Köy ve Din, veya, Köylü Dini

Aynı keyfiyet Dinler için de geçerlidir; hiçbir din köyden doğmamıştır, hiçbir peygamber köylü değildir. Her din Şehir’den doğar, en sonra Köy’e ulaşır. Eğer bir dinde bir şekilde bir çekilme olursa, onun da son sığınma melcei yine Köy olmaktadır. Yani Köy, aynı zamanda dinlerin de son savunma hattını, son savunma ve direnme noktasını oluşturur.

Eğer bir din Şehir’de iddialarını kaybedip de Köy’e iltica etmişse, bu, o din için son derece kritik ve trajik bir durum hasıl olması demektir. Bu trajedinin iki vechesi vardır: Birincisi, o dinin niteliksel olarak büyük bir irtifa kaybetmesi demek olan bir hale tebdil

olmasıdır ki bunun adı kısaca “**Köylü Dini**”dir. İkincisi ise şudur. **Köy’e sığınan bir dinin sırtı duvara dayanmıştır; gidecek başka bir yeri kalmamıştır, ya bir “urûc” yapacak, ya bir “reâyâ kültürü”ne dönüşecek, ya da ömrünü ikmal ederek tarih sahnesinden çekilecektir.**

Batılılaşma ve İslâm’ın, Geleneğin Köy’e İlticâ

Bu olgunun sadece bizim tarihimizde dahi çok büyük örnekleri vardır. Türk Milleti’nin İslâm’a girişi Şehir’den başladı; eski Türk dini Kırsal’a (Taşra’ya, Köy’e) sığındı. Şehirlerden başlayan bu büyük değişim birkaç asır içerisinde Kırsal’ı düşürdü; eski Türk dini bir “urûc” yapamadı, ömrünü ikmal ederek tarih sahnesinden çekildi.

Şehir kültürünün her zaman için köy kültüründen daha rafine olmasını burada da görebiliriz: Türkiye’de klasik dönemde şehirliler köylülere nisbetle daha rafine dindar olmuştur; Osmanlı-Türk Müslümanlığı için ideal olan, köyler değil, İstanbul başta olmak üzere şehirlidir. Köyler, bu dönemde, İslâm’ın şehirlere göre daha az bulunduğu bir ortam olmuştur.

Benzer olgu, Türkiye’nin son iki asırdan beri yaşamış ve yaşamakta olduğu çok büyük ve köktenci sosyal değişiminde, yani “**Batılılaşma**”da açıkça gözlenebilmektedir.

Batılılaşma, şehirlerde, hassaten şehirler hiyerarşisinin kapitolü olan İstanbul’da ve onun tepesinde, elitlerde, yani piramidin en tepesinde başlamıştır. İslâm ve Gelenek, İstanbul’un elit muhitlerinde başlayan batılılaşma karşısında geri çekilmeye başlamış, savunmaya geçmiş ve “savunma hatları” oluşturmuştur. İlk savunma hatları, İstanbul içerisinde, Harbiye, Beyoğlu, Taksim, Şişli ...ilh. bu yeni hareketin merkezi iken, Fatih başta olmak üzere Sur-içi, Üsküdar v.s. Müslümanlığın, Geleneğin sığınma, savunma ve direnme noktaları olmaya başlamıştır. Ancak, zaman içerisinde Batılılaşma’nın alanı genişlemeye, İslâmî hayatın, Gelenek’in, Muhafazakârlık’ın alanı daralmaya devam etmiştir. Bu “hayat alanı daralması”, uzun yıllar boyunca devam etmiş, Gelenek ve İslâmî yaşantı git-gide köylere doğru itilmiştir. Bu arada, elbette İstanbul başta olmak üzere, şehirlerden İslâm’ın bütünüyle silindiği ileri sürülemez; bu, her ne olursa olsun, maksadını ve haddini aşan, gerçek dışı bir iddia olacaktır. **Modern Muhafazakârlık** olarak adlandırılabilir olan bu olgu, ayrı bir bahiste ele alınmalıdır. Fakat, bütün taşları yerinden oynatan büyük değişim karşısında, Köy, İslâm’ın, Geleneklerin şeklen olsa dahi en az tahrip olduğu bir kale görevi üstlenmekteydi. Netice olarak, diyebiliriz ki, Gelenek, son hayat alanı, son sığınma melcei olan Taşra’ya ve Köy’e kadar geri çekildi; daha doğru bir ifade ile, Müslümanlık, can havliyle, Taşra’ya ve Köy’e, özellikle Köy’e ‘sığındı’, ‘ilticâ etti’.

Bu ‘ilticâ’, yani, Köy’e sığınmış olan İslâm, yeni bir Müslümanlık tipi ortaya çıkardı: Artık, o, bir “köylü müslümanlığı”na inkılab etmişti.

“**Köylü Müslümanlığı**”, köylülüğün bütün karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Hemen hiçbir virtüöz yanı yoktur; ilmi, felsefesi, estetiği olmayan; üretmeyen, sorular karşısında cevapsız, sorunlar karşısında habersiz ve şaşkındır. Köylü Müslümanlığı, köylülük değerleri ile İslâmî değerlerin birbirine karışmış ve iç-içe girmiş olmasıyla vücut bulmuş olduğu için, çok kereler, “İslâmî” olduğu sanılarak ileri sürülen birçok şeyin de, aslında birer *köylü değeri* olduğu da gözden kaçmaktadır. Ancak, Köylü Müslümanlığı’nın artık birçok bakımlardan Batılılaşma zehrini daha büyük miktarda yutmuş olan Şehirli Müslümanlığı’na üstün olduğu en temel ve en önemli bir özelliği vardır: **Daha ihlâslı bir inanç ve naif bir irfân.**

Köy’e iltica eden bu müslümanlığın bitme noktasına geldiği düşünülebilirdi; ancak, Türkiye’nin kendine mahsus şartları, tarih çapında bir mucize yarattı. Bu mucize özetle şudur: **Köylü Müslümanlığı büyük bir urûc hareketi yaptı; Şehirleri zaptetti!**

Köylülerin Dönüşü: Köy Müslümanlığı'nın “Urûc” Harekâtı

Türkiye’de, Türk Milletinin iktidara el koyma tarihi olan 14 Mayıs 1950 ile birlikte “**Tarih’in durdurulamaz yürüyüşü**” başladı. Zamanla ivmelenen ve asıl hızına 1980’lerde ulaşmaya başlayan bu hareket neticesinde, Köylere sığınan Müslümanlık, Şehirlere geri dönmeye ve Şehirleri kuşatarak düşürmeye, yeniden fethetmeye başladı. Şehirlerin levantenleri, onların, yani bu vatanın asıl sahiplerinin bu dönüşünü asla affedemediler, asla hazmedediler.

Şehirlere geri dönen bu Müslümanlık, virtüöz niteliklerini kaybetmiş ve köylüleşmiş bir Müslümanlıktır; ancak, ne var ki, “köylü” de olsa, Müslümanlık, bir “hayat sistemi” olmak iddiasını, bu insanlarla beraber tazelemiştir. Şurasını açıkça belirtmeliyiz: Eğer Taşra’dan, Köy’den Şehir’e bu akın hiç olmasaydı, yani, 1950-öncesinde dönemde olduğu gibi Köy ve Şehir birbirinden kopuk yaşamaya devam ediyor olsaydı, ya da bu akın levantenleşmiş metropollerin onları mass edebileceği kadar düşük şiddette ve yavaş olsaydı, Türkiye’de Batılışma’nın yol açtığı kültürel yıkım çok daha derinlere inerdi. Bir kere daha ve vurgulayarak belirtmeliyiz: *Köylü dini derinliksiz, ama daha samimidir; köylüler, şehirlilere nazaran daha kaba, daha basit, ama daha samimî, daha ihlâslı müslümanlardır.*

Şehir’e inen bu insanlar, bütün yetersizliklerine rağmen, aynı zamanda, Türkiye’ye bir ‘Müslümanlar Ülkesi’ dedirten asıl unsur olmuştur. Müslümanlık, Şehirlerde, derece-derece farklı olmak üzere esas itibariyle daha ziyade folklorik bir unsur haline gerilemiş iken, bu ihlâslı yeni fâtihter ile bir ‘duvar hıbarı’ olmaktan çıkmaya başlamıştır.

Bu hareketin asıl önemi, “bizzat yaptıklarında” değil, “yol açtıklarında” aranması icap eder. Zira, netice itibariyle Köylü Müslümanlığı’nın bizzat verebileceği pek fazla bir şey yoktur. Ancak, Köy’den, Taşra’dan Şehir’e, metropollere karşı bir fütuhata girişen köylü/taşralı Müslümanlığı, Türk insanına, “müslüman olduğunu” hatırlatmış ve Müslümanlığı, gündemin ilk sıralarına oturtabilmiştir.

Köylü Fütûhatı’nın Üç Hali

Köylerden Şehirlere karşı girişilen bu fütuhata, kuşkusuz Köy’ün tek başına kazandığı bir zafer olarak nitelendirilemez. Bu urûc hareketi, aslında, Türkiye’de yaşamakta olan yeni bir “**devrim**” ile, düşük şiddette, zamana yayılmış, yavaş olduğu için ilk ve yüzeysel bir bakışla hemen farkedilmesi mümkün olmayan bir devrim ile son derece sıkı bir karşılıklı ilişki içerisinde. Köylü Müslümanlığı’nın fütûhatı, bu devrim içerisinde karmaşık bir rol sahibidir: Hem sonuç, hem sebep, hem reaksiyon hızlandırıcı, hem de yavaşlatıcı olabilmektedir.

1: Bir sonuçtur. Zira, Bu hareketin asıl başlangıcı, bütün radikal toplumsal değişim ve dönüşümlerde, yani “devrim”lerde olduğu gibi, yine Şehir’dir. Şehir’de “**şehirli muhafazakâr öncüler**” tarafından başlatılan “1950 Demokrasi ve Sınâileşme Hareketi”, yavaş-yavaş Köylü’yü Şehir’e çekti. Bu hareket olmasaydı, ortaya “birey” ve “vatandaş” çıkmayacağı gibi, **sosyal hareketlilik** yerine **sosyal statükoculuk** kaaim olmaya devam edeceği için Köy ve Şehir birbirinden kopuk hayatlarını devam ettirecek, köylü köyünde, şehirli şehirde kalacaktı. Bunun yanında, “**yurt dışına işçi gönderilmesi**” de yine aynı öncülerin eseridir ve Köylü’nün dünyayı tanınmasında en önemli faktörlerden olmuştur.

2: Bir reaksiyon hızlandırıcıdır. Zira, Şehir’e gelen Köylü, “vatandaş” olduğunun bilincine daha fazla vâkıf olmakta; **Anadolu Sanayi Devrimi** ile de bütünleşen bu hareket, büyük bir ekonomik güç kazanmakta, Devletlû Jakoben Elitizm karşısında büyük özgürlük alanları

yaratmakta, Devlet'e — daha sıhhatli bir ifadeyle “devletlü”lara — siyâsî, kültürel ve ekonomik talepler ve baskılar yöneltmektedir. Bu taleplerin ve baskıların, “**sahici bir demokrasi**”nin kendisi olduğuna dikkat edilmelidir.

3: Bir reaksiyon yavaşlatıcıdır. Çünkü, bir yandan da, aslî karakteri olan köylülüğü hâlâ büyük bir ölçekte taşımaktadır. Bu hareketin köylü değerlerini ilânihâye devam ettirmesi mümkün olmayacaktır; bu, Hareket'in bizzat kendisine aykırıdır. Bu hareketin, şehirlileşmesi, rafine olması, kendi intelijansiyasını yaratması icap etmektedir. Kişisel kanaatım o yöndedir ki, alttan gelen bu hareket, kendi yolunu kendisi açacaktır.

